

akti

Arkistolaitoksen asiakaslehti
3/2009

sivu 6

**Päivi Happonen väitteli
väestötilastojen
luotettavuudesta**

sivu 14

**Kazakstanin arkistot
kertovat myös
suomalaiskohtaloista**

sivu 20

**YFU-historiankirjoitus
vei tutkijan USA:han**

ARKISTOLAITOS
ARKIVVERKET

Julkaisija

Arkistolaitos

Osoite

Kansallisarkisto
PL 258
00171 Helsinki

Lehden taitto

Mainostoimisto HINKU

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa

Kotisivu

www.arkisto.fi

Tilaukset ja palaute

akti@narc.fi

ISSN 1798-2065

Päätoimittaja

Heidi Mustajoki, Kansallisarkisto

Toimituskunta

yksikön johtaja Juhani Tikkanen, Kansallisarkisto
yksikön johtaja Marja Pohjola, Kansallisarkisto
tutkija Pertti Vuorinen, Kansallisarkisto
johtaja Päivi Hirvonen, Jyväskylän maakunta-arkisto

Toimitussihteeri

Minna Nurro, Viestintätoimisto Lumitähti
minna.nurro@pp.inet.fi

Kannen kuva

Matti Tiisanoja/Kansallisarkisto
Kansallisarkiston kehittämisjohtaja Päivi Happonen syventyi väitöstutkimuksessaan vanhan Sortavalan väestötilastoihin.

Pääkirjoituksen kuva

Matti Tiisanoja/Kansallisarkisto

3 Arkistolaitos työstää tiiviisti vuoteen 2015 ulottuvaa **uutta strategiaansa**, kerrotaan pääkirjoituksessa.

4 Lyhyet

6 Päivi Happonen teki **työn ohessa väitöskirjan**, joka tarkastelee eri väestötilastojen luotettavuutta Sortavalan väestöprofiilin kuvaajina.

8 YLE:n radioarkiston päällikkö **Lasse Vihonen työstää eläkkeellä kirjaa** radion roolista sodassa.

10 Kansallisarkisto järjesti syksyllä **konservoinnin konferenssin** eurooppalaisille asiantuntijoille.

11 **Euroopan Kulttuurisäätiön Suomen Osasto** täytti 40 vuotta ja teetti toiminnastaan historiikin.

12 **Tasavallan presidentin kanslian arkisto** vuoteen 1970 asti on nyt Kansallisarkistossa.

14 Viime keväänä tehty sopimus avasi ovet **Kazakstanin arkistoihin** kartoittamaan suomalaisia koskevia asiakirjoja.

16 **Pergamenttiprojekti lataa verkkoon** pergamentille laaditut asiakirjat vuosilta 1316–1836.

17 Suomenjuutalaisten historiasta kertova näyttely veti yleisöä **Tel Avivissa**.

18 **Arkistouralla:** toimitusjohtaja Mikko Punkki, Asiakirjat Haltuun Oy

19 Digitointi on arkipäivää myös **Viron Valtionarkistossa**.

20 USA:n kansallisarkiston turvatarkastukset tulivat tutuiksi **YFU-järjestön 50-vuotishistoriaa** laativalle tutkijalle.

22 **Rummutusta:** Banaanisointia eli kielen sudenkuoppia

Kohti uutta vuosikymmentä

Arkistolaitoksessa on jo tovin aikaa tutkittu tiiviisti kristallipalloa. Syynä tulevaisuuden povaamiseen on joulun alla julkistettava strategiaamme. Siinä kerrotaan, mitä haluamme saavuttaa vuoteen 2015 mennessä.

Varmaa on, että sähköisiin tietopalveluihin satsataan jatkossakin. Myös viranomaisten ohjaus ja neuvonta pitävät pintansa.

Oman yllätysmomenttinsa strategiaan tuo vuodenvaihteessa valmistuva selvitys mahdollisesta keskusarkistosta. Sen pohjalta päätetään, miten kasvavien aineistomäärien säilyttäminen tulevaisuudessa ratkaistaan.

Haaveita ensi vuosikymmenelle joka tapauksessa on. Unelmissa ovat paitsi entistä digitoidummat aineistot, myös niiden käytön kehittäminen. Toiveissa ovat pilkahtaneet erilaiset teemaportaalit ja sähköiset viitetietokannat. Jos ja kun uudet järjestelmät toteutuvat, mullistavat ne tutkimusaineistojen tiedonhallintaa.

Muistellessani omaa opiskeluaikaani kuulostavat uudet suunnitelmat mahtavilta. Tutkimuksia lukiessa olisivat lähteet muutaman klikkauksen päässä. Kirjastoissa ja arkistoissa juoksemisen ja paperiaineistojen hilaamisen voisi unohtaa.

Sähköinen tutkimusmaailma herättää riemunkiljaidusten lisäksi kysymyksen tietosuojasta. Aivan yksinkertaista ei ehkä olekaan se, miten salassa pidettävät aineistot suojataan.

Uusimpana esimerkkinä arkistolaitoksen digisatsauksista on käyttäjäpalvelu Portti. Toiveena on, että palvelun avulla digitoidut aineistot ovat pelkkää tietokantaa paremmin asiakkaiden käytettävissä. Historiaan hurauttaminen on nyt helpompaa kuin koskaan.

Akti toivottaa lukijoilleen rauhaa joulua ja sähköistä uutta vuosikymmentä 2010.

HEIDI MUSTAJOKI, päätoimittaja

Lyhyet

Hämeenlinnan maakunta-arkisto vihittiin käyttöön

Elokuun puolivälistä asiakkaiden käytössä olleen Hämeenlinnan maakunta-arkiston juhlalliset vihkiäiset pidettiin tiistaina 29.9.2009. Tilaisuudessa puhuivat opetusministeri Henna Virkkunen, arkistolaitoksen pääjohtaja Jussi Nuorteva, maakunta-arkiston johtaja Jaana Kilki, johtaja Jukka Liede Senaatti-kiinteistöistä ja Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellstén. Musiisoinnista vastasi Panssarisoittokunta.

Puheiden jälkeen kutsuvieraat nauttivat paikallisen pitopalvelun herkkupöytien antimista, ja heillä oli mahdollisuus tutustua maakunta-arkiston uuteen rakennukseen.

Kutsuvierastilaisuuden jälkeen myös suurelle yleisölle tarjottiin mahdollisuus tutustua jo rakennusaikana laajaa huomiota herättäneeseen maakunta-arkiston uudisrakennukseen. Avoimien ovien kävijämäärä yllätti täysin isännät, sillä kolmen tunnin aikana rakennukseen kävi tutustumassa noin 550 henkeä.

Yleisölle esiteltiin maakunta-arkiston yleisöpalvelutiloja, arkistolaitoksen toimintaa, konservointia, sukututkimusta, paria arkistomakasiinia ja niissä olevaa aineistoa sekä ennen kaikkea suurta mielenkiintoa herättänyttä graafisesta betonista tehtyä arkistomakasiinien ulkoseinää.

Opetusministeriön tervehdyksen toi opetusministeri Henna Virkkunen.

100-vuotias Työvään Arkisto muuttaa

Maamme vanhin kansanliikearkisto Työvään Arkisto täyttää sata vuotta. Vuoden lopussa arkisto muuttaa uusiin tiloihin Sörnäisten rantatielle. Samalla Työvään Arkisto ja Ammattiyhdistysarkisto yhdistyvät yhdeksi laitokseksi.

Arkiston 100-vuotisjuhlat pidetään joulukuussa ja samalla uudet tilat vihittään käyttöön. Ovet avataan tutkijoille vuoden 2010 alussa.

Uuteen arkistoon siirtyy arkistoaineistoa yhteensä 6 500 hyllymetriä yli 10 000 arkistonmuodostajalta. Valokuvia on 400 000, julisteita lähes 10 000 ja muistitietoa yli 7 500 kertojalta runsaat 200 000 liuskaa. Lisäksi arkistossa on runsaasti äänitteitä ja videoita ym. erikoisaineistoa. Työvään Arkistolle tulee uusiin tiloihin hyllykapasiteettia runsaat 15 hyllykilometriä.

Samaan kiinteistöön tulevat myös Kansallinen audiovisuaalinen arkisto KAVA, Työväänliikkeen kirjasto, Valtion elokuvatarkastamo ja mahdollisesti vielä kaksi muuta arkistoa.

www.tyark.fi

Pohjoismaisen arkistoyhteistyö tiivistyy

Pohjoismaisten arkistoyhdistysten edustajat tapasivat 9.–10.10.2009 Kööpenhaminassa ja keskustelivat sekä nykyisistä toimintamuodoistaan että mahdollisuuksista tiivistää yhteistyötä.

Kunkin yhdistyksen toimintamuodot ovat pääosiltaan samankaltaiset, joskin pieniä sävyerojakin löytyy. Kuvaan kuuluvat erilaiset tutustumisvierailut ja seminaarit, kuten myös jonkinlainen julkaisutoiminta.

Kokouksessa sovittiin, että yhdistykset tiedottavat aktiivisemmin toimintaohjelmastaan, muun muassa seminaareista, ja pyrkivät kutsumaan myös muista maista edustajia puhumaan tilaisuuksiin. Lisäksi lähetetään raportteja toiminnasta muiden yhdistysten julkaisuihin.

Lisäksi keskusteltiin mahdollisuuksista järjestää yhteisiä pohjoismaisia teemaseminaareja. Esillä oli myös kysymys pohjoismaisten yhdistysten yhteisestä osallistumisesta Arkistonhoitajat ilman rajoja -järjestössä (Archivists Without Borders), sekä tiiviimpi yhteistyö myös pohjoismaisella ja kansainvälisellä arkistokentällä.

Tulevasta kokousaikataulusta sovittiin alustavasti, että seuraava tapaaminen pidetään Oslossa 2010 CITRA-konferenssin yhteydessä, vuonna 2011 Ruotsissa ja 2012 Suomessa pohjoismaisten arkistopäivien yhteydessä.

Keski-Suomen Metsämuisti julkistettiin

Keski-Suomen Muistiarkistolla Jyväskylän yliopistossa pidettiin 19.10.2009 arkiston avajaiset. Yleisölle esiteltiin edelleen kasvava muistitietokokoelma Keski-Suomen Metsämuisti. Kyseessä on Metsätorpanmaa ry:n vuosina 2006–2008 järjestämän perinnetietokeräyksen anti, jota FM Merja Sippula on käsitellyt arkistokelpoiseen muotoon.

Avajaisten aluksi Keski-Suomen Muistiarkiston johtaja, FT Pirjo Korhikangas kertoi arkiston eri kokoelmista sekä arkiston tyyssijan, jugend-rakennus Villa Ranan vaiheista. Merja Sippula esitteli luomansa tietokannan, johon on tarkoitus tallentaa, luetteloida, kuvailla ja asiansanoittaa Metsätorpanmaan hallussa olevat yli tuhat skannattua valokuvaa. Toistaiseksi tietokannassa on "maistiaisina" alun toistasataa kuvaa.

Äänimateriaalia eli litteroituja ja arkistokelpoiseen muotoon tallennettuja haastatteluja ja yhteismuisteloita Metsämuisti sisältää noin 30 tuntia. Äänessä on Korpilahden, Jämsän ja Petäjäveden metsätyöntekijöitä ja asukkaita, kokemusten aikajanan ulottuessa aina 1920-luvulle saakka. Muistitiedon keruutyöstä kertoi haastattelut tehnyt yhdistyksen puheenjohtaja, toimittaja Jaakko Luoma.

Tarkoitus on, että tutkijoiden ja opiskelijoiden lisäksi aineiston pariin pääsisivät myös metsähistorian harrastajat ja muut aiheesta kiinnostuneet.

www.metsatorpanmaa.net

Vuoden arkistoteko 2009 Frenckellille

Vuoden arkistoteoksi 2009 on valittu Frenckellin Kirjapaino Oy:n arkiston luovuttaminen Elinkeinoelämän keskusarkistoon (Elka) Mikkeliin. Arkistojen päivän toimikunta palkitsi sekä aloitteentekijän Päivi Hovi-Wasastjernan että aineiston luovuttajan Berndt von Frenckellin. Kaikkiaan Elkaan tuli aineistoa 48 hyllymetriä 1800-luvun lopulta alkaen.

Frenckellin Kirjapaino perustettiin 1642 Turun akatemian yhteyteen ja siirtyi Frenckellin suvulle noin sata vuotta myöhemmin. Se painoi 1700-luvulla Suomen ensimmäistä sanomalehteä ja myöhemmin muun muassa ensimmäisen Kalevalan.

Toimikunta myönsi lisäksi kunniamaininnan Matti Lakiolle elämäntyöstä arkistoalan hyväksi. Lakio käynnisti Elkan toiminnan ja kehitti sen nykyiseen laajuuteen.

www.narc.fi/arkistojenpaiva

Suomen VIII arkistopäivät Jyväskylässä

Arkistoammattilaisten valtakunnallinen tapahtuma arkistopäivät järjestetään seuraavan kerran Jyväskylässä, messu- ja kongressikeskus Paviljongissa 18.–19.5.2010.

Arkistopäivien teemana on muutos arkistotoimessa ja asiakirjahallinnossa. Näkökulmina ovat muun muassa julkishallinnon muutokset, yhteiset sähköiset järjestelmät ja palvelut sekä ammattikuvan ja koulutuksen muutos.

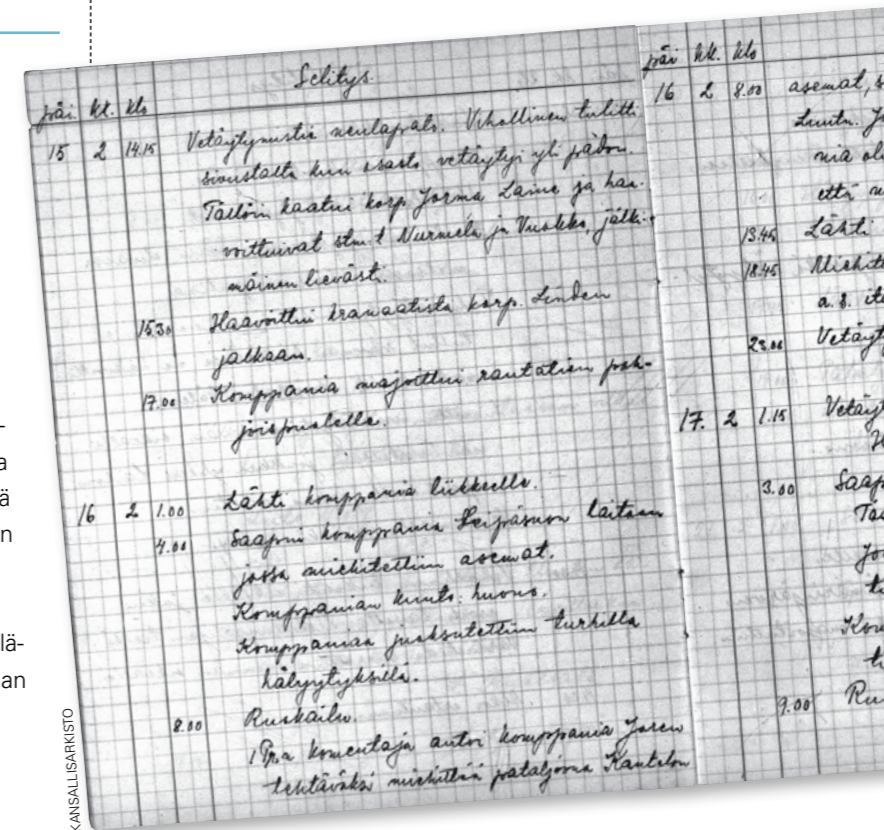
Arkistopäivien järjestelyistä vastaavat Jyväskylän maakunta-arkisto ja Maanmittauslaitoksen arkisto. Ohjelma ja ilmoittautumishojet tulevat arkistolaitoksen kotisivuille.

Talvisodan sotapäiväkirjat digitoitiin

Talvisodan sotapäiväkirjojen digitointi on saatu päätökseen. Sotapäiväkirjat ovat yksiköiden laatimia päivittäisiä toimintakuvauksia, joista löytyy tietoja sekä sotahistoriasta kiinnostuneille että sukututkijoille.

Digitoituja talvisodan sotapäiväkirjoja on noin 3 500 kappaletta ja ne ovat käytettävissä Vakka-tietokannan tai Digitaalarkiston kautta. Digitaalarkistoon liittyy myös käyttäjäpalvelu Portti, jonka avulla käyttäjän on mahdollista omatoimisesti tutustua haluamiinsa aineistoihin.

Jatkosodan ja Lapin sodan aikaisten sotapäiväkirjojen digitointi on meneillään.

Väitöskirja lauantaiaskareena

Tuoreen tohtorin on helppo hymyillä. Päivi Happonen mukaan väitöskirjan kokoaminen työn ohessa vaatii tiukkaa itseuria, mutta lopputulos palkitsee. Nyt on aika hengähtää.

Kansallisarkiston kehittämisjohtaja Päivi Happonen väiteli marraskuussa aiheenaan kirkonkirjat ja henkikirjat Sortavalan kaupungin väestöprofiilin kuvaajina. Sähköisten aineistojen hallinnan hankekonaisuutta luotsaava tohtori löytää kosketuspintoja työnsä ja väitöskirjansa aihepiirin väliltä.

“OLEN TYYTYVÄINEN väitöskirjan tekeen työn ohessa”, Happonen sanoo hymyillen pitkän väitösprojektin valmistuttua.

Vuosituhanneen alussa aloitettu hanke alkoi itää 1990-luvulla hänen työskennellessään Karjala-tietokantasäätiossä kirkonkirjoihin liittyvien tietokantojen parissa.

Tutkimuksen keskeisin tulos on, että henkikirjat ja kirkonkirjat voivat kertoa hyvin eri henkilöistä. Sortavalassa kirkonkirjoihin ja henkikirjoihin rekisteröitiin yllättävän paljon eri asukkaita, mikä johtaa kysymyksen kaupungin oikeasta väestöstä.

“Toivon, että väestöhistoriallisessa tutkimuksessa lähteiden luotettavuutta arvioidaan jatkossa entistä tarkemmin”, Happonen sanoo.

Sähköisistä palveluista tukea

Väitöskirjaa tehdessä Happonen mielessä siinsivät parhaillaan arkistolaitoksessa valmisteltavan sähköisen tilausjärjestelmän mahdollisuudet.

“Järjestelmä luo tutkimukselle loistavia edellytyksiä, kun tutkijan ei tarvitse tietää aineistojen tai hakuosumien tietokantoja.”

Happonen iloitsee myös erilaisista historiallisista aineistoista ammennetuista tietokannoista.

“Vielä 1990-luvulla tietokanta-avusteista tutkimusta ei välttämättä pidetty ‘oikea-

na tutkimuksena’, mutta tästä asenteet ovat muuttuneet huomattavasti.”

Hänen mielestään tietokannat ovat “erinomaisen hyvä asia” etenkin tutkimuksissa, joissa seurataan useampaa kuin yhtä ihmistä.

Sitkeän työn tulos

Väitöskirja vaati Happoselta tiukkaa itseuria. Vuonna 2000 tehtyä lisensiaattitutkimusta seurasi lisäaineiston keruu, jonka jälkeen koitti muutaman vuoden suvantovaihe. Vuoden 2005 alussa hän päätti, että projekti on vietävä loppuun:

“Aloin kirjoittaa väitöskirjaa jokaisen viikon lauantaina, ja se oli tapa, jolla tutkimus valmistui”, hän kertoo.

Kaksi todellisuutta?

VÄESTÖHISTORIALLISSISSA TUTKIMUKSISSA ei ole systemaattisesti analysoitu henkikirjojen ja kirkonkirjojen ja kirkonkirjatiedoista koottujen väestötilastojen luotettavuutta. Luotettavuustarkastelu on pääsääntöisesti kohdentunut määrällisten tietojen vastaavuuksien arviointiin, mutta ei lukujen muotoutumisen tutkimiseen. Tällöin henkikirjoihin ja kirkonkirjoihin rekisteröidyn väestön oletetaan olevan pääsääntöisesti henkilötasolla sama.

Historiallisten väestölähteiden luotettavuuden on yleisesti ajateltu parantuneen 1800-luvulla. Todellisuudessa kirkonkirjojen ja väestötilastojen luotettavuus heikentyi, koska kirkonkirjajärjestelmä ei pystynyt mukautumaan yhteiskunnan muutoksiin.

Sortavala sopiva tarkastelukohde

Sortavalan pieni kaupunkiväestö mahdollistaa lähteiden syvällisen tarkastelun 1800-luvun alkupuolelta vuoteen 1940. Sortavala on kiinnostava tutkimuskohde, koska 1800-luvulla kaupunkilaisista enimmillään puolet oli ortodokseja. Siten kahden kirkkokunnan väestölähteitä voi verrata paitsi toisiinsa, mutta myös henkikirjoihin.

Sortavalan kaupungissa henkikirjoihin ja kirkonkirjoihin rekisteröitiin suuressa määrin täysin eri henkilöitä, joten vain jompaankumpaan lähdesarjaan perustuva väestönkehityksen tarkastelu vääristää huomattavasti kaupungin väestöllistä profiilia.

Lähdekritiinen tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessa verrataan lähdekritiittistä tutkimusmenetelmää käyttäen historiallisten väestölähteiden tietosisältöä toisiinsa.

Kansallisarkiston kärkihankkeita johtava Happonen sanoo leipätyönsä nipistäneen välillä aikaa väitöskirjalta.

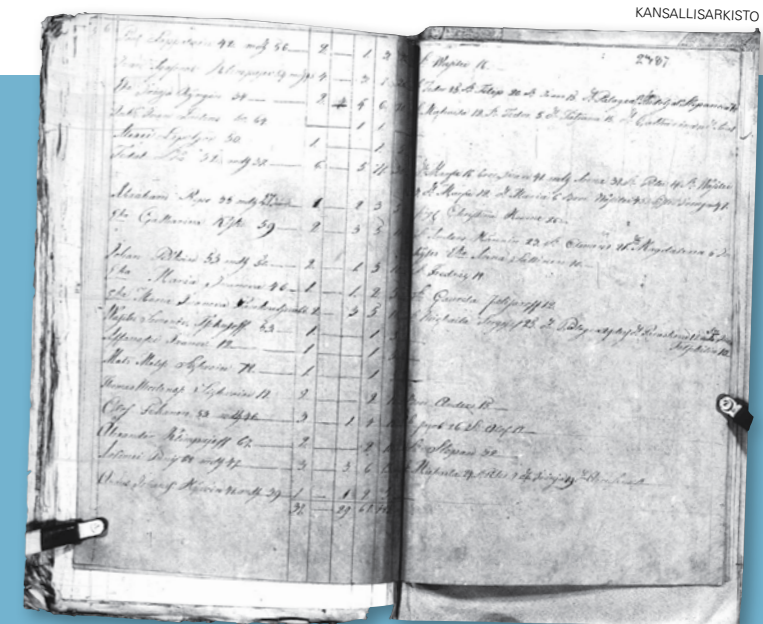
“Jotenkin onnistuin ja kiitos kuuluu tietenkin miehelleni, joka on ymmärtänyt ja tukenut minua projektissani.”

Tuore tohtori ei aio ainakaan heti palata tutkijanpöytänsä ääreen.

“Nyt on aika hengähtää ja keskittyä muihin asioihin”, Happonen tuumaa.

TEKSTI: HEIDI MUSTAJOKI, tiedottaja, Kansallisarkisto

KUVA: MATTI TIISANOJA, Kansallisarkisto

Happonen analysoi tutkimuksessaan Sortavalan kaupungin henkikirjoja ja kirkonkirjoja 1800-luvun alusta vuoteen 1940, ja vertasi niitä väestötilastoihin.

sa, selitetään havaittuja eroavaisuuksia sekä arvioidaan lähteiden käytettävyyttä väestötietojen analysoinnissa.

Henkikirja- ja kirkonkirjaväestön epäidenttisyys on paikallinen tekijä, jonka voimakkuus vaihtelee tutkimuskohteittain. Tekijän merkittävyys olisi kuitenkin aina todennettava tutkimustulosten luotettavuuden osoittamiseksi.

Tutkittavan väestön määrää tai rakenteellisia ominaisuuksia ei voida luotettavasti tarkastella vain henkikirjojen tai kirkonkirjojen tai väestötilastojen mukaan, jos henkikirjaväestö ja kirkonkirjaväestö eroavat henkilötasolla toisistaan.

Päivi Happonen väitöskirja “Kaksi todellisuutta? Kirkonkirjat ja henkikirjat Sortavalan kaupungin väestöllisen profiilin kuvaajina 1800-luvun alusta vuoteen 1940” tarkastettiin Joensuu yliopistossa 28.11.2009.

YLE:n radioarkiston päällikkö Lasse Vihonen on tehnyt monipuolisen uran arkistojen parissa. Nyt eläkkeellä hän syventyy tutkimaan sota-ajan radiotoimintaa.

Yleisradion Vihosesta vapaa tutkija

Yleisradion radioarkiston päällikkö Lasse Vihonen on jäänyt eläkkeelle. Pitkän uransa aikana hän on nähnyt arkistonhoitajan työnkuvan muutoksen hyvin läheltä. Eläkepäivilläkään Vihonen ei malta pysyä poissa arkistoista, sillä työn alla on kirja radion roolista sodassa.

LASSEVIHOSEN URA arkistojen parissa on poikkeuksellisen monipuolinen: hän aloitti Valtionarkiston tilapäisenä arkistoavustajana 1972, kun Valtionarkisto rekrytoi nuoria Helsingin yliopiston historianopiskelijoita palvelukseensa. Vihonen toimi päivystäjänä samassa paikassa aina vuoteen 1978, jolloin hän siirtyi Yleisradioon.

MILLAISIA MUISTOJA SINULLA ON URASI ALKUJAILTA? Historianopiskelijoita otettiin yleensä aluksi määräaikaisiin ja vaatimattomiin tehtäviin. Jos opiskelija osoittautui selväjärkiseksi ja selviytyi tehtävistään, hänelle usein tarjottiin pidempiäaikaista työsuhdetta.

Valtionarkiston rekrytointipolitiikka oli ymmärrettävää, sillä yliopistoissa ei ollut vielä arkistoalan erikoiskoulutusta. Historian opiskelu antoi kuitenkin jo tiettyjä valmiuksia alalle.

Valtionarkisto otti nuoret työntekijänsä huomioon omassa koulutustoiminnassaan. Lisäksi saattoi kysyä aina neuvoa vanhemmilta virkaveljiltä. Tässä suhteessa muistan erityisellä kiitollisuudella **Yrjö O. Kihlbergiä** ja **Jussi Kuusanmäkeä**.

KUINKA SUURI OLI PUNAKAARTIURAKKA? Mainitun projektin taustalla oli valtioneuvoston vuonna 1973 tekemä päätös, että vuoden 1918 sodan aikana vankileireillä olleille maksetaan korvauksia niistä vaikeista oloista, joissa vangit joutuivat elämään ja joiden seurauksena leireillä menehtyi lähes 13 000 punavankia.

Korvausanomukset lähetettiin Sosiaalhallitukselle, joka pyysi Valtionarkistolta selvityksen ao. hakijan vankeusajasta. Sosiaalhallitus arvioi, että hakemuksia tulisi ehkä 2 000–3 000 kappaletta. Yllätys oli suuri, kun niitä kertyi 10 500.

Yllättävää oli myös se, että korvaushakemuksia tuli Yhdysvalloista, Kanadasta ja Australiasta saakka. Eräs hakemus tuli jopa Paraguayan viidakkoalueelta.

Valtionarkiston oma henkilökunta ei olisi selviytynyt kohtuullisessa ajassa suuresta selvitysurakasta, joten työhön palkattiin muutamia opiskelijoita. ”Punakaartin” nimen saanut opiskelijaryhmän maksimikoko oli seitsemästä kahdeksaan henkilöä. Selvitystyö kesti kaikkiaan noin puolitoista vuotta ja päättyi kesällä 1974.

KOKENEET VIRKAMIEHET PUHUVAT EDELLEEN PROJEKTITANNE. YHTEISHENKI LIE OLLUT ERINOMAINEN?

Vaikka ”punakaartilaiset” tekivät vankeusaikaselvityksiä ihan kiitettävällä tahdilla, työ ei ollut ryppyotsaista puurtamista. Huulta heitettiin ja välillä käytiin huuhtelemassa arkiston pölyjä kurkusta alas parilla oluella. Työryhmän vaiheisiin voidaan kirjata pari romanssiakin.

Punakaartin yhteishenki säilyi loppuun saakka erinomaisena, vaikka sen kokoonpanossa tapahtui koko ajan muutoksia. En kokenut kertaakaan, että minulla olisi ollut ryhmän vetäjänä mitään erityisiä työnjohdollisia ongelmia.

MIKSI VAIHDOIT PERINTEISEN ARKISTON SÄHKÖISEN MEDIANTALLEMENTAMISEEN?

Osallistuin Helsingin yliopiston historian laitoksen järjestämälle radiotyön kurssille vuosina 1970–71 ja tein siihen liittyen joitakin juttuja silloiseen Nuorten Radioon. Radioharrastus jäi taka-alalle Valtionarkiston aikoina, mutta ajatus työskentelystä sähköisen median alalla kiehoi minua edelleen.

Kun YLE:n radioarkistossa avautui paikka alkuvuodesta 1978, hain paikkaa ja sain sen. Kuulin jälkikäteen, että valinnassani oli annettu erityistä arvoa Valtionarkistossa saadulle työkokemukselle.

OLIT KESKEINEN HENKILÖ KANSALLISTA AUDIOVISUAALISTA ARKISTOA LUOTAESSA. MITÄ KAVA TÄNÄÄNTEKEE?

Suomen elokuva-arkiston eli SEA:n muuttuminen Kansalliseksi audiovisuaaliseksi arkistoksi oli varsin pitkä prosessi. Itse jouduin siihen mukaan jo vuonna 1999, kun opetusministeriö asetti työryhmän tekemään esiselvityksen vapaakappalelain uudistamista.

Sitä seurasi OPM:n kansliapäällikkö **Markku Linnan** vetämä työryhmä, joka ehdotti vuonna 2003, että radio- ja televisio-ohjelmien lakisäätöisestä tallentamisesta vastaisi SEA. Sain Linnan työryhmässä läpi ajatuksen, että radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi hoidettaisiin hyvin modernilla tavalla. SEA itse sieppaisi ohjelmat suoraan lähetyksistä ja tallentaisi ne digitaaliseen arkistojärjestelmäänsä.

Vapaakappaleuudistus eteni vasta vuoden 2006 lopussa, jolloin valtiovarainministeriö näytti hankkeelle ”vihreää valoa”.

Tulin projektipäällikkönä mukaan uuden kansallisen radio- ja televisioarkiston suunnittelutyöhön 1.3.2007. Opetusministeriö päivitti keväällä 2007 ehdotuksen vapaakappalelaista, ja samalla uudistettiin laki Suomen elokuva-arkistosta. Se sai tehtäväkenttensä

laajenemisen vuoksi uuden nimen: Kansallinen audiovisuaalinen arkisto eli KAVA.

Tällä hetkellä KAVA hoitaa elokuvien arkistointia entiseen tapaan. Lisäksi se on tämän vuoden alusta lähtien ”kaapannut” suoraan lähetyksistä talteen Suomen tärkeimpien radio- ja televisiokanavien lähetykset.

Valtavan digitaalisen arkistojärjestelmän rakennustyö on myös loppusuoralla. Jos kaikki menee hyvin, niin tallennettuja ohjelmia voi kuunnella ja katsella KAVA:ssa ja kaikissa vapaakappalekirjastoissa sekä Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella jo ensi vuodenvaihteessa.

”Jos digitaalisten aineistojen säilytyskustannuksia ei saada lähivuosina alenemaan, niin aineistojen seulontakysymyksiä on pohdittava myös talouden näkökulmasta.”

TUNNET SEKÄ PAPERI- ETTÄ SÄHKÖISET ARKISTOT. MISTÄ ARKISTOLAISET KESKUSTELEVAT KYMMENEN VUODEN KULUTTUA?

Olettais, että valtionhallinnossa juuri nyt tapahtuvat suuret muutokset puhuttavat. Esimerkiksi lääninhallitukset lopetetaan tämän vuoden lopussa ja niiden suurien paperiarkistojen järjestäminen saattaa osoittautua hyvin haasteelliseksi tehtäväksi.

Toinen keskustelua aiheuttava aihepiiri on todennäköisesti digitaalisten aineistojen säilyttäminen. Esimerkiksi aineistojen migraatiokysymykset ovat silloin arkipäivää. Digitaalisten aineistojen säilytyskustannukset kohoavat yllättävän korkeiksi. Jos kustannuksia ei saada lähivuosina uuden teknologian avulla alenemaan, niin arkistolaiset joutuvat pohtimaan aineistojen seulontakysymyksiä myös talouden näkökulmasta.

OLET PALANNUT KANSALLISARKISTOON TUTKIJANA. MITÄ SINULLA ON TYÖN ALLA?

Jouduin työni puolesta perehtymään sodan ajan radiotoimintaan vuonna 1993, kun YLE järjesti Pasilan Isossa Pajassa näyttelyn ”Radio sodassa”. Silloin ajattelin, että tähän teemaan olisi mielenkiintoista palata vähän laajemmin, kun pääsen eläkkeelle. Aihetta käsittelevä kirja on nyt työn alla.

TEKSTI: PERTTI VUORINEN, tutkija, Kansallisarkisto

KUVA: MATTI TIISANOJA, Kansallisarkisto

Yksikön johtaja István Kecskeméti esitteli konferenssi-vieraille muun muassa Kansallisarkiston digitointitoimintaa.

Konservoinnin konferenssi kiinnosti kansainvälisiä asiantuntijoita

Kansallisarkisto järjesti syyskuussa eurooppalaisten Kansallisarkistojen konservoinnin johdon kansainvälisen konferenssin. Jo tämä ensimmäinen verkottumistapahtuma herätti positiivista kiinnostusta, sillä 20 asiantuntijaa 11 maan Kansallisarkistoista saapui paikalle.

TORSTAINA 17.9.2009 JÄRJESTETYN teknisen kokouksen aikana konferenssiin osallistuvien laitosten edustajat esittäytyivät ja keskustelivat alan keskeisistä linjauksista ja periaatteista. Samalla esiteltiin Kansallisarkiston konservointi- ja digitointitoimintaa, säilytystiloja sekä opetusministeriön erillisrahoituksella kuluvana vuonna toteutettavaa mittavaa digitointihanketta.

Arkistoaineistot eri puolella Eurooppaa ovat materiaaleiltaan hyvin samanlaisia; siten myös niiden säilyvyyteen ja konservointiin liittyvät ongelmat ja ratkaisut ovat yhteisiä. Kansainvälinen verkottuminen on siksi tärkeää, ja jatkosta sovittiin uuden tapaamisen ja konferenssin merkeissä vuonna 2010.

Ajankohtaista asiaa säilytysstrategioista

Perjantaina 18.9.2009 Kansallisarkisto isännöi verkottumishankkeen ensimmäistä kansainvälistä konferenssia. Teemoja oli kolme, kaikki toiminnan tärkeitä osa-alueita. Kaikki käsiteltävät teemat olivat ajankohtaisia myös Suomen arkistolaitoksen näkökulmasta.

Ensimmäisenä oli teemoista laajin, ja se koski säilytysstrategioita. Varsinkin Saksan Bundesarchivin **Sebastian Barteleit**in esitelmä säilyttämisen kolmesta peruspylvästä (säilyttävä konservointi, mikrofilmaus ja massaneutralointi) antoi ajattelemisen aihetta.

Erillisrahoitteisen digitointihankkeen ja paperiaineiston kuntokartoituksen myötä arkistolaitoksessa on kehittynyt sekä uutta osaamista että uusia työkaluja pitkäjänteisten säilytysstrategioiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. Esimerkit Saksasta, Hollannista, Unkarista ja Puolasta ovat siksi tärkeitä ja varteenotettavia myös kotimaisten aineistojemme säilyttämisessä.

Kuntokartoitukset ja tekniset menetelmät

Toisena teemana esiteltiin arkistoaineistojen kuntokartoituksia. Ne ovat luonnollisesti tärkeitä työkaluja konservointistrategioita luotaessa. Saimme tietoa kolmessa maassa toteutetuista kartoituksista. Tässä yhteydessä esiteltiin myös ensimmäisiä tuloksia Suomen arkistolaitoksen omissa kokoelmissaan toteuttamasta kuntokartoituksesta.

Kolmantena konferenssiteemana olivat teknisen konservoinnin käytännöt, siis varsinaiset konservointimenetelmät. Konservoinnissa tehdään aineistokohtaisesti valintoja toimenpiteistä, jotka vaikuttavat ratkaisevasti aineistojen säilyvyyteen.

Kokemusten vaihto vie työtä eteenpäin

Teknisten menetelmien esittely ja kokemusten vaihto johtavien ammattilaisten välillä ovat kansainvälisen verkostoitumisen keskeisiä syitä. Yhteinen tieto auttaa yhteisen tehtävämme toteuttamisessa – eurooppalaisen asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttämisessä.

Kansallisarkiston arkistoteknisen yksikön järjestämä konferenssi nosti hyvin esille säilyttämisen ja konservoinnin kolme keskeistä ulottuvuutta: strategiat, suunnitelmallisuutta tukevat työkalut sekä toteuttamisen tekniset menetelmät ja säilyttävän konservoinnin.

Konferenssiesitelmistä osa on julkaistu arkistolaitoksen verkkosivuilla.

TEKSTI: ISTVÁN KECSKEMÉTI, yksikön johtaja, Kansallisarkisto

KUVA: TEEMU NIEMINEN, Kansallisarkisto

Eurooppalaista kulttuuriyhteistyötä 40 vuotta

Euroopan Kulttuurisäätiön Suomen Osasto juhli syyskuussa 40-vuotista taivaltaan. Merkkivuoden kunniaksi yhdistys teetti toiminnastaan historiikin, joka julkistettiin juhlaseminaarin yhteydessä.

HISTORIIKIN PÄÄASIAKALLISENA LÄHDEAINEISTONA käytettiin järjestön melko laajaa arkistoa, joka on osa Kansallisarkiston kokoelmia Siltavuoren toimipisteessä.

Suomen Osasto on osa laajempaa Eurooppalaista Kulttuurisäätiötä, joka perustettiin Genevessä vuonna 1954. Säätiön tavoitteena oli yhdistää Eurooppa kulttuurisen yhteistyön kautta aikana, jolloin poliittinen yhdentymisen oli mahdotonta.

Euroopan Kulttuurisäätiö on itsenäinen, poliittisesti riippumaton ja voittoa tavoittelematon organisaatio. Sen päämaja sijaitsee Amsterdamissa.

Jäseninä yhteiskunnallisia vaikuttajia

Vuonna 1969 vuorineuvos **Heikki H. Herlinin** aloitteesta perustettiin Suomeen Euroopan Kulttuurisäätiön kansallinen komitea.

EKSO

Yhdistyksen ansiosta suomalaiset koululaiset saattoivat osallistua Eurooppa koulussa -piirustuskilpailuun yhdessä muiden eurooppalaisten kanssa. Vuonna 1993 kansainvälinen kilpailu järjestettiin 40. kerran.

Suomen Osasto määritteli tavoitteekseen yleiseurooppalaisen kulttuuriyhteistyön tukemisen ja edistämisen. Yhdistys pyrki myös lisäämään Suomen tunnettavuutta eurooppalaisena kulttuurivaltiona.

Järjestön jäseninä on ollut paljon suomalaisen yhteiskunnan merkittäviä toimijoita. Toiminnan kulmakivenä on perustamisesta asti ollut erilaisten seminaarien ja esitelmätilaisuuksien järjestäminen. Yhdistyksen nykyisenä puheenjohtajana toimii Suomen Pankin johtokunnan jäsen **Sinikka Salo**.

Kulttuurihankkeita läpi vuosikymmenien

Alkuvuosina Suomen Osasto keskittyi tulevaisuudentutkimukseen, joka oli 1970-luvulla suosiossa myös muualla Euroopassa.

1980-luvulla toiminnan keskipisteenä oli arktisen tutkimuskeskuksen perustaminen Lappiin. Tämä kunnianhimoisen hanke toteutui vuonna 1992, kun Rovaniemelle valmistui yhdistyksen aloitteesta Arktikum.

1990-luvulla Suomen Osasto suuntasi toimintaansa Baltiaan, ja muun muassa auttoi Viroa ja Latviaa perustamaan omat kansalliset komiteansa. 2000-luku on ollut Suomen Osastolle suurten seminaarien aikaa. Niiden aiheet ovat liittyneet eurooppalaiseen identiteettiin, sivistykseen ja monikulttuurisuuteen.

Yhdistyksen toiminnan muodot ja painopisteet ovat vuosikymmenien aikana vaihdelleet, mutta yhteistä sille on aina ollut eurooppalaisen kulttuurin ymmärtäminen laajimmassa mahdollisessa merkityksessään.

TEKSTI: SUVI KUKKONEN, hum.kand., Helsingin yliopisto, EKSO:n historiikin kirjoittaja

Presidenttien virka-arkisto täydentyi

Tasavallan presidentin kanslia on luovuttanut Kansallisarkistoon asiakirja-aineistoa vuosilta 1919–1970 yhteensä noin 27 hyllymetriä. Luovutuksen myötä kaikki kanslian aineisto vuoteen 1970 saakka on nyt tutkijoiden käytettävissä Kansallisarkistossa.

TASAVALLAN PRESIDENTIN KANSLIAN ARKISTO on presidenttien yksityisarkistoista erillinen virka-arkisto. Arkistossa on sekä presidenttien viranhoidosta syntyneitä asiakirjoja että itse kanslian toiminnasta kertynyttä aineistoa.

Aikaisemmissa siirroissa Kansallisarkistoon on saatu Tasavallan presidentin kanslian aineistoa vuoteen 1961 asti, eli presidentti Kekkonen ensimmäisen virkakauden lopulle.

Nyt luovutetussa aineistossa ovat vuosien 1962–1970 asiakirjat, jotka kattavat presidentti **Urho Kekkonen** toisen ja osittain kolmannen virkakauden. Mukana on muun muassa presidentin kirjenvaihtoa, puheita, haastatteluita ja lausuntoja.

Kurkistus Linnan juhliin

Kokonaan uutena aineistona luovutuksessa saatiin Kansallisarkistoon juhlia ja matkoja koskevat asiakirjat vuosilta 1919–1970. Vanhimmat asiakirjat liittyvät presidentti **K. J. Ståhlbergin** järjestämiin tilaisuuksiin, kuten diplomaatti-illallisiin ja kansallisiin juhla-tilaisuuksiin.

Säilyneet ohjelmat, puheet sekä illallisten istumajärjestykset ja ruokalistat päästävät kurkistamaan vuosikymmenien takaisin tilaisuuksiin. Kutsuvieraslistat kertovat siitä, ketkä kulloinkin kuuluivat siihen arvostettujen kansalaisten joukkoon, jotka saivat presidentillisen kutsun.

Punaista mattoa ja Prinsessa Ruususta

Muu aineisto taas paljastaa moninaisia yksityiskohtia tilaisuuksien järjestelyistä ja juhlimisen tavoista.

Esimerkiksi 16.5.1920 Vapaussodan päättymisen muistopäivänä presidentti Ståhlberg otti juhlaparaatin vastaan Suurkirkon portailla seisten punaisella matolla ja yliopiston portailla myytiin

Presidentti Relander eli "Reissu-Lassi" on valtiavierailulla Virossa toukokuussa 1925. Vieressä istuu Viron valtionpäämies, riigivanem Jüri Jaakson.

valkoisia kukkia invalidien hyväksi. Kenraali **C.G.E. Mannerheim** puolestaan jäi pois ensimmäisistä itsenäisyyspäivän iltajuhlilta vuonna 1922 vedoten toiseen samana iltana järjestettyyn tilaisuuteen.

Liki kahta vuosikymmentä myöhemmin 26.4.1939 presidentti **Kyösti Kallion** illallisilla ulkovaltojen lähettiläille ohjelman aloitti Helsingin Naisorkesteri soittamalla Prinsessa Ruususen juhlar-marssin. Myöhemmin vieraat saivat kuulla 13-vuotiaista viuluvirtuosia **Heimo Haittoa** ja jälkiruuksi nautittiin Glace au Mesimarija.

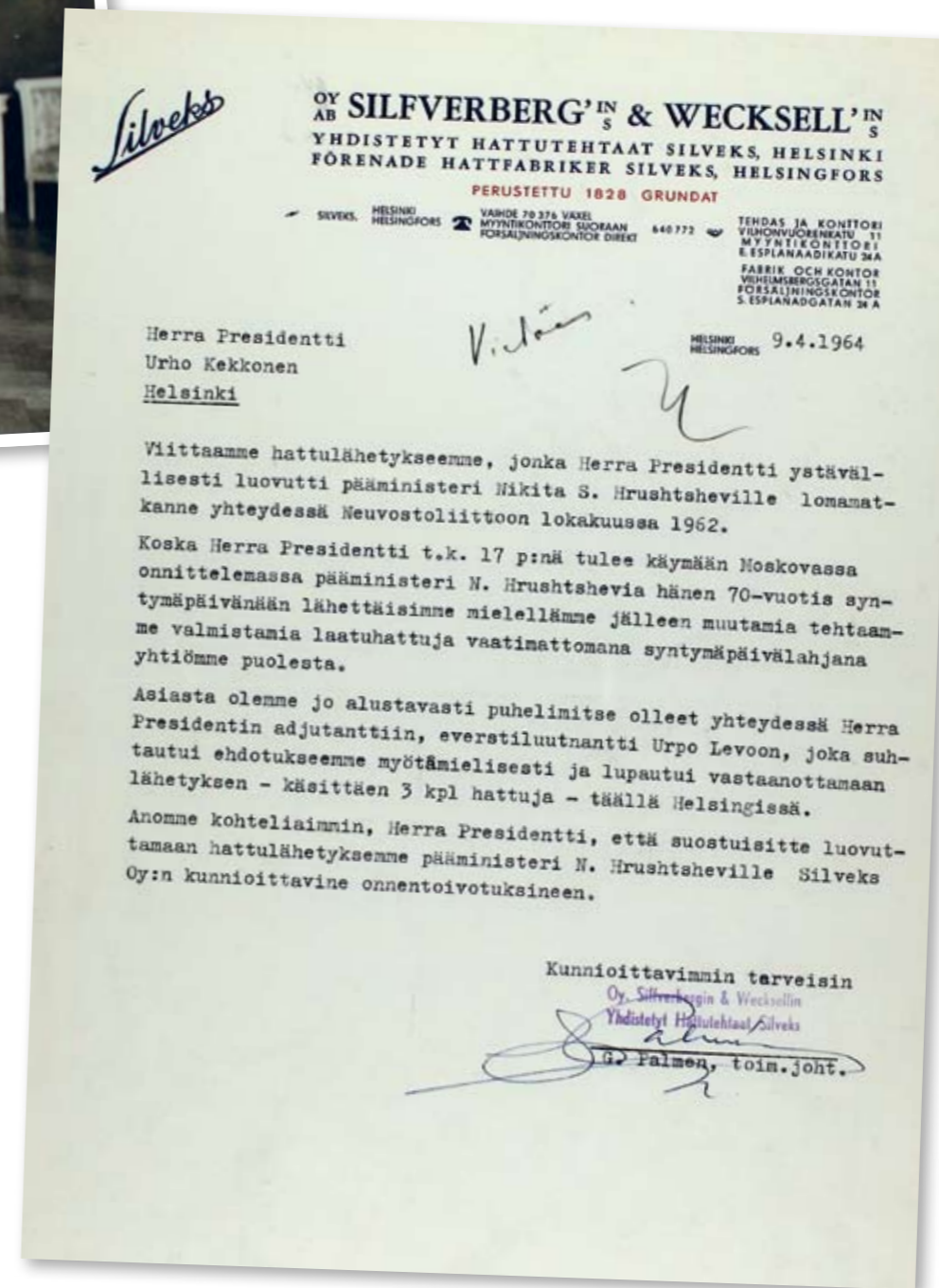
Presidentti Kekkonen aikakaudelta puolestaan on säilynyt osanottajalistoja niin Tamminiemen "lastenkutsuista" kuin **Sylvi Kekkonen** illanvietoista.

Kekkonen matkusti ahkerasti itään

Suomeen tehdyistä valtiavierailuista on materiaalia vuodesta 1922 alkaen. Kun ulkomaanvierailut alkoivat **Lauri Kristian Relanderin** virkakaudella, tulevat mukaan presidentin adjutanttien valmistelumateriaalit niin "Reissu-Lassin" kuin hänen seuraajiansa ulkomaanmatkoista.

Suurin osa matkoja koskevasta aineistosta on presidentti Kekkonen ajalta, jolloin suosituin kohde oli itänaapuri Neuvostoliitto. Mukana on asiakirjoja sekä virallisista että yksityisistä matkoista, joiden valmistelusta presidentin kanslia myös vastasi. Asiakirjat kertovat vuosikymmenten takaisista tavoista ja käytänteistä, ohjelmista ja mukana seuranneista seurueista ja tuliaisista.

Esimerkiksi huhtikuussa 1964 presidentti Kekkonen teki epävirallisen vierailun Neuvostoliittoon pääsihteeri **Nikita Hruštšovin** 70-vuotisjuhille. Matkan valmisteluaineistoon liittyy ulkoasiainministeriön protokollaosaston selvityksiä epävirallisuuteen liittyvistä mahdollisuuksista.

Mukana on myös asiakirjoja ja valokuvia moottoriveneestä, jonka presidentti Kekkonen lahjoitti pääsihteeri Hruštšoville syntymäpäivälahjana sekä kirje hattutehtaan toimitusjohtajalta, joka toivoi presidentin vievän pääsihteerille myös muutaman laatuhatun lahjaksi. Hruštšov lienee saanut hatut, sillä kirjeeseen on kirjoitettu lyijykynällä "Viedään."

Epämuodollista vaikuttamista

Sekä virallisia että epävirallisia tilaisuuksia kuvaavat aineistot paljastavat protokollan ja tapojen ohella myös lukuisia epämuodollisen vaikuttamisen paikkoja.

Presidenttien kutsuilla ulkomaiset diplomaatit tutustuivat suomalaisiin vaikuttajiin, söivät suomalaista ruokaa ja kuuntelivat suomalaisten taiteilijoiden esityksiä. Matkoille otettiin mukaan parhaimmat mahdolliset tuliaisit – jos yritys sai lahjojen joukkoon oman tuotteen, oli tiedossa korkeimman tason kansainvälistä mainosta.

TEKSTI: OUTI HUPANIITU, tutkija, Kansallisarkisto

KUVAT: TASAVALLAN PRESIDENTIN KANSLIAN ARKISTO/KANSALLISARKISTO

Hattutehtaan toimitusjohtajan kirje presidentti Kekkoselle pääsihteeri Hruštšoville vietävistä laatuhatuista.

Arkistojen käyttömahdollisuudet

USEISSA ERI LUOVUTUKSISSA saatua Tasavallan presidentin kanslian aineistoa on Kansallisarkistossa noin 65 hyllymetriä. Samaan kokonaisuuteen kuuluu myös Tasavallan presidentin adjutanttien toimiston arkisto sekä presidentin kansliaa edeltäneiden Valtionhoitajan kanslian ja keisarillisen palatsin hoitajan arkistot.

Valtaosa aineistosta on vuosien 1919–1970 välillä kertynyttä, mutta arkistoihin kuuluu myös sekä nuorempia että vanhempiä asiakirjoja. Tasavallan presidentin kanslian asiakirjat ovat vapaasti käytettävissä Kansallisarkiston Rauhankadun tutkijasalissa, eikä niiden käyttö vaadi erillisten lupien hankkimista.

Kansallisarkistossa on myös seuraavien presidenttien yksityisarkistot: Kaarlo Juho Ståhlberg, Lauri Kristian Relander, Per Evind Svinhufvud, Kyösti Kallio, Risto Ryti, Carl Gustaf Emil Mannerheim, Juho Kusti Paasikivi ja Mauno Koivisto.

Ståhlbergin, Svinhufvudin ja Rytin arkistojen käyttö on vapaata, muihin arkistoihin tarvitaan käyttö lupa. Lupien anomisesta saa lisätietoa Kansallisarkiston tutkijapalveluista.

Presidentti Urho Kekkonen yksityisaineistoa ei ole Kansallisarkistossa, vaan ne ovat Orimattilassa Urho Kekkonen arkistossa.

Kazakstanin Kansallisarkisto Astanassa. Arkisto rakennettiin muutama vuosi sitten presidentti Nazarbaevin määräyksestä.

Suomalais-kohtaloiden jäljillä Kazakstanissa

Kazakstanin arkistoissa säilytetään tuhansia asiakirjoja, jotka koskevat maahan eri reittejä päätyneitä suomalaisia. Professori Dmitri Frolov matkusti viime kesänä Kazakstaniin kartoittamaan asiakirjoja.

KANSALLISARKISTO JA KAZAKSTANIN TASAVALLAN kulttuuri- ja informaatioministeriö allekirjoittivat sopimuksen arkistotalan yhteistyöstä Kazakstanin presidentin **Nursultan Nazarbaevin** vieraillessa Suomessa maaliskuussa 2009.

Kansallisarkiston mikrofilmi-hankkeen kiinnostus Kazakstaniin selittyi sillä, että maan arkistoissa säilytetään tuhansia asiakirjoja, jotka koskevat mm. Kazakstaniin joutuneita suomalaisia sotavankeja, inkerinsuomalaisia sekä Yhdysvaltojen ja Kanadan suomalaisia.

Matkustin sopimuksen puitteissa Kazakstaniin touko-kesäkuun vaihteessa 2009. Maan pääkaupungissa Astanassa kävin neu-

votteluja Arkisto- ja asiakirjahallinnon johtajan **Ernek Zusupovin** kanssa. Informoin häntä matkani tarkoituksesta, Kansallisarkistosta ja sen erilaisista hankkeista.

Uusi soikea arkistomakasiini

Arkistohallinnon neuvottelujen jälkeen menin Kazakstanin Kansallisarkistoon. Se rakennettiin muutama vuosi sitten presidentti Nazarbaevin määräyksestä.

Arkistoon kuuluu yhdeksänkerroksinen makasiinirakennus, joka muistuttaa muodoltaan Fabergen ”kananmunaa” ja on kooltaan 12 725 neliometriä. Henkilökunnan mielipide arkistomakasiineista oli, että ne soveltuvat soikean muotonsa vuoksi erittäin huonosti aineistojen säilyttämiseen.

Arkistossa on palosammutusjärjestelmä, joka perustuu kaasun käyttöön. Tulipalon sattuessa ovet sulkeutuvat ilmatiiviisti ja kaasu täyttää makasiinit.

Kansallisarkiston kokoelmat työn alla

Kazakstanin Kansallisarkistossa ollaan vasta muodostamassa kokoelmia, ja tällä hetkellä sen aineistoja täydennetään lähinnä maan muiden arkistojen sekä Venäjän valtion historiallisen arkiston (RGIA) asiakirjoista hankittavilla kappioilla.

Arkistossa on nykyisin noin miljoona säilytysyksikköä. Sinne on siirretty aineistoja informaatio- ja arkistokomitean valtiollisista keskusarkistoista, lakkautetuista organisaatioista sekä yksityisiltä henkilöiltä.

Kansallisarkistossa toimii mikrofilmauslaboratorio, mutta riittävien taloudellisten resurssien puuttuessa se pystyy tuottamaan vain 5 000 otosta vuodessa 35-millimetriselle filmille. Mikäli filmien tilaaja on valmis maksamaan materiaalikulut, kapasiteetti voi nousta 50 000 otokseen vuodessa.

Karagandan arkisto huonossa kunnossa

Astanasta matkustin noin 280 kilometrin päässä sijaitsevaan Karagandaan. Siellä tapasin Karagandan alueen arkisto- ja asiakirjaosaston johtajan **Umirzak Amataevin** ja Karagandan alueen valtionarkiston (GAKO) johtajan **Ljudmila Miheevan**.

Tällä hetkellä GAKO:n aineistot käsittävät 1 611 fondia, joissa on 534 358 säilytysyksikköä. Fondeista 42 on yksityisarkistoja, joissa on yhteensä 3 630 aktia eli deloa. Lisäksi arkistossa säilytetään 13 164 valokuvaa, 189 äänitallennetta ja 144 videotallennetta.

GAKO:n osastonjohtaja **Olga Berkun** esitteli arkistoa, joka on hyvin huonossa kunnossa. Muutama vuosi sitten kaupungin pääkadun liikennettä päätettiin ohjata muualle, minkä seurauksena arkistorakennuksen keskiosa purettiin ja jäljelle jätettiin vain sen oikea ja vasen siipi. Näiden väliin sijoitettiin ajoväylä, jonka päälle rakennettiin arkiston tutkijasali ja teknisiä tiloja.

Kansallisarkisto voi jo lähivuosina saada kopiot Karlagissa olleiden suomalaisten akteista ja korteista.

Arkistorakennuksen keskellä on siis holvikaari, jonka alla autoliikenne kulkee. Rakennus on nyt täynnä halkeamia ja kellarissa seisoo vesi. Makasiineissa asiakirjoja säilytetään puisilla hyllyillä, jotka ovat taipuneet kaarelle. Paloturvallisuusjärjestelmä on yhtä kuin palosammutin ja palohälytys.

Tutkijasalissa voi työskennellä kerrallaan kahdeksan tutkijaa, mutta sateella vesi valuu sisälle salin seinissä ja ikkunoissa olevista halkeamista.

Tietoja suomalaisista sotavangeista

Sain luvan tutustua suomalaisten sotavankien henkilökortteihin. Kartoituksessa löytyi 226 suomalaisen sotavangin kortit sekä kortit 55 Karlagissa (Karagandan leirillä) olleesta Suomen kansalaisesta.

Viime vuosina syyttäjälaitos on aktiivisesti raskehtoinut eli vapauttanut salassapidosta GULAG:in vankien henkilöakteja ja -kortteja, ja näille aineistoille on arkistossa erillinen säilytystila. Miheevan mukaan tähän mennessä on raskehtoitettu kaikki vankien aktit aina vuoteen 1943 saakka. Ensi vuonna päästään vuoteen 1946.

Karagandan alueen arkisto. Arkistorakennuksen keskellä on holvikaari, jonka alla autoliikenne kulkee.

Mikäli kaikki menee suunnitelmien mukaan, Kansallisarkisto voi jo vuosina 2010–2011 saada kopiot lähes kaikkien Karlagissa olleiden suomalaisten akteista ja korteista.

Miheevan laskelmien mukaan syyttäjälaitoksen akteihin sisältyy muutamia kymmeniä tuhansia suomalaisia koskevia asiakirjoja: henkilökortteja, kuvia, kuulustelupöytäkirjoja yms. Miheeva on valmis jatkamaan yhteistyötä Kansallisarkiston kanssa sen jälkeen, kun aktit on luovutettu GAKO:lle.

GAKO:ssa on tietoja kuolleiden suomalaisten sotavankien määräästä ja kuolinsyistä sekä kuolintodistuksia ja lääkärilausuntoja, joissa mainitaan kuolleiden nimet ja patronyymit, sekä tietoja kuolleiden sotavankien hautapaikoista.

Spasskiin haudattu myös suomalaisia

Keski-Kazakstanin suurin ja ainoa säilynyt sotavankien hautausmaa on noin 45 kilometrin päässä Karagandasta sijaitseva Spasskin hautausmaa, jonne on haudattu 5 152 henkilöä. Muutaman kilometrin kokoiselle alueelle on haudattu ainakin 200 suomalais-sotavankia.

Hautausmaa sijaitsee pellolla, ja haudoille on pystytetty ristejä ja muita tunnisteita. Puiset ristit ovat suurimmaksi osaksi erittäin huonossa kunnossa, eikä niistä pysty lukemaan sotavankien nimiä. Koska sotavangeja ei haudattu kovin syväälle, tuuli ja vesi ovat osittain tuhonneet hautoja. Paikoin maan pinnalla voi nähdä luita.

Tällä hetkellä Spasskin sotavankien ja internoitujen hautausmaalla toimii memoriaali. Suomen, Unkarin, Saksan, Italian, Puolan, Romanian, Ranskan, Japanin, Venäjän, Valko-Venäjän, Georgian, Azerbaidžanin ja Armenian hallitukset ja kansalaisyhdistyksykset ovat pystyttäneet muistomerkkejä vankeudessa menehtyneiden kansalaistensa muistoksi.

TEKSTI JA KUVAT: DMITRI FROLOV, professori, projektipäällikkö, Kansallisarkisto

Pergamentit järjestykseen ja esille verkkoon

Kansallisarkiston pergamenttiprojekti saattaa pienen mutta tärkeän sirpaleen Suomen vanhaa historiaa kiinnostuneiden ulottuville.

KANSALLISARKISTON PERGAMENTTIKOKOELMAN 286 asiakirjaa konservoidaan tänä syksynä. Niille teetetään säilytyslaatikot ja materiaali digitoidaan ja siirretään verkkoon yhdessä kuvailutietojen kanssa.

Ensin pergamenttiasiakirjat oli kuitenkin järjestettävä luetteloksi ja syötettävä arkistolaitoksen Vakka-tietokantaan – tämän urakan pääsin suorittamaan korkeakouluharjoittelijana kesällä 2009.

Asiakirjoja 500 vuoden ajalta

Kokoelma koostuu pergamentille kirjoitetuista asiakirjoista, joista vanhin on kuningas **Birgerin** kuuluisa suojeluskirje Karjalan naisille vuodelta 1316, ja nuorin vuonna 1836 laadittu kauppasopimus hautapaikan ostamisesta Hampurista. Suurin osa kokoelman materiaalista on 1500-luvulta ja 1600-luvun alusta, jolloin kalkilla käsiteltyä nahkaa hyödynnettiin yhä laajamittaisesti asiakirjojen kirjoitusmateriaalina. Pergamenttia pidettiin syystä kestäväenä – siitä todistaa kokoelman asiakirjojen hyvä kunto ja luettavuus.

Kokoelman määrittävä tekijä on materiaali. Täysin samankaltaista asiakirja-aineistoa on myös paperimuotoisessa Acta historica -kokoelmassa sekä jonkin verran mm. Suecica-, Topographica- ja Ecclesiastica-kokoelmissa.

Ylivoimaisesti suurin asiakirjaryhmä ovat laamannien ja kihlakunnantuomarien käräjillä aatelisherroille antamat maa-alueiden kiinnekirjat. Muita ryhmiä ovat niin ikään maanomistukseen läheisesti liittyvät rajatuomiot, aiempien asiakirjojen vidimaatiot eli virkamiesten oikeiksi vahvistamat asiakirjakopiot, kuninkaiden myöntämät

aatelis- ja läänityskirjeet sekä muutamat testamentit ja perinnönjakoasiakirjat.

Kortiston taso oli vaihteleva

Tehtävään kuului myös vanhan kortistoluettelon yhdenmukaistaminen, tarkistaminen ja uudelleenjärjestäminen. Urakka oli suurempi kuin alun alkaen olin arvioinut.

Vaikka suurin osa pergamenteista on peräisin 1800-luvun lahjoituksesta, kokoelma on karttunut koko 1900-luvun ajan ja vielä tällä vuosituhannellakin, joten myös kortiston taso oli vaihteleva: toisinaan tiedot olivat hyvin ylimalkaisia, toisinaan ilmeisesti väärinkäsityksistä johtuen täysin virheellisiä. Kaikista asiakirjoista ei edes ollut luettelokorttia.

Keskiaikaisten ja 1500-luvun alkupuolen dokumenttien kohdalla tilannetta helpottaa se, että **Reinhold Hausen** on julkaissut niistä huomattavan osan Finlands medeltidsurkunder - (FMU, 1910–1935) ja Bidrag till Finlands historia -sarjoissaan (1881–1917). Vuoden 1588 jälkeiset asiakirjat olivat sen sijaan täysin omien paleografiantaiteojeni varassa.

Kuvailutiedot yhdenmukaisiksi

Ensiksi loin yleiskatsauksen pergamentin ulkoasuun, poikkeavuuksiin sekä mahdollisiin marginaali- ja selkäkirjoituksiin. Seuraavaksi luin asiakirjan lävitse, vertailin sisältöä luettelokortin kuvailuun ja mietin, onko kaikki olennainen esitetty ymmärrettävästi ja loogisesti.

Pyrin yhdenmukaistamaan kuvailutietoja siten, että kaikissa samankaltaisissa tapauksissa esitetään tiedot samassa järjestyksessä ja samoin sanakääntein, mikäli mahdollista. Kiinnitin erityistä huomiota tekstissä esiintyviin henkilö- ja paikannimiin, koska ne ovat avainsanoja, joiden perusteella tutkija löytää tarvitsemaansa materiaalia.

◀ *Asiakirjassa 136 Arvid Henrikinpoika Tavast vidimoi 20.3.1594 Henrik Jaakonpojan 4.3.1588 antaman tuomiokirjan, jossa Paavali Pietarinpoika sitoutuu korvaamaan tyttärensä Elinin varastaman omaisuuden luovuttamalla Rapalan herralle Henrik Pietarinpojalle maatilansa sekä yhden härän. Elin oli pihistänyt palvelustyttönä ollessaan viljaa, liinavaatteita ja rahaa Rapalan rouvalta Kaarinalta.*

Tavoitteena oli luoda luettelo, jota voi hyödyntää ilman että tuntee aineiston etukäteen tai edes tietää tarkkaan, mitä on etsimässä. Dokumenttien sisällöllisiä yhteyksiä toin ilmi ristiviitteillä.

Nimet suomalaismuotoon

Säännöllisesti ruotsinkielisessä muodossa esiintyvien henkilönnimien standardisoimisessa valitsin nykyisin kiistellyn linjan: päätin käyttää suomalaisia nimimuotoja. Toinen vaihtoehto olisi ollut Hausenin käyttämä standardiruotsintaminen, joka on kuitenkin mielestäni yhtä tulkinnanvaraista kuin suomentaminen.

Tekstissä olevat nimimuodot eivät suoraan tulleet kyseeseen, koska sama nimi saattaa esiintyä asiakirjassa yli viidessä eri kirjoitusasussa. Paikannimille pyrin löytämään nykyisin käytössä olevan suomalaisen vastineen, mutta mikäli nimimuotojen ero on merkittävä, olen ilmoittanut asiakirjan käyttämän kirjoitusasun sulkeissa. **Hendrich Olufsson** i Oynala on siis luettelossani Rengon Oinaalassa asuva Henrik Olavinpoika.

Historian siivet havisivat silloin tällöin tavallista voimakkaammin. Muun muassa silloin, kun paikannimiä selvittäessäni kävi ilmi, että Parikan tilaa Vahdolla asuttaa ilmeisesti edelleen sama suku, joka oli myynyt Mustekonmaekinyton Turun pormestarille **Matts Skalenbergille** 1454. Niityn nimi on nykyisin Mustikmäki.

TEKSTI: TIMO KORKIAKANGAS, korkeakouluharjoittelija, Helsingin yliopisto
KUVA: KANSALLISARKISTO

Suomenjuutalaisten historia kiinnosti Tel Avivissa

Syksyn 2009 aikana esiteltiin suomenjuutalaisten historiaa laajassa näyttelyssä Tel Avivissa. Näyttely tehtiin yhteistyössä Kansallisarkiston sekä Helsingin ja Turun juutalaisen seurakunnan kanssa.

JUUTALAISEN DIASPORAN museossa Beth Hatefutsothissa oli esillä valokuvia ja asiakirjoja, jotka ovat pääasiassa Kansallisarkiston Suomen juutalaisten arkistosta. Näyttelyn esineistö on Helsingin juutalaisen seurakunnan kokoelmista.

Näyttelyn nimeksi valittiin ”Rukoustelta lumisessa metsässä: Suomen juutalaisten tarina” (*Ohel tfila be-ja’ar mushlag: Sipurim shel jehude Finland*). Se on viittaus jatkosodan aikana Syväriellä toimineeseen kenttäsynagogaan.

Teltasta otetusta kuvasta tuli myös näyttelyn teemakuva. Kuvassa kiteytyy suomenjuutalaisten erikoinen asema toisen maailmansodan aikana saksalaisten aseveljinä.

Neljä tarinaa yhteisöstä

Näyttely ei kuitenkaan keskittynyt pelkästään toiseen maailmansotaan vaan kertoi myös yhteisön perustaneista tsaarin armeijan sotilaista, juutalaisen yhteisön integraatiosta suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomenjuutalaisten kontakteista ja kulttuurivaihdosta Israelin kanssa.

Nämä neljä ”tarinaa” oli sijoitettu neljään kahdeksankulmaiseen ”telttaan”. Teltat toimivat symbolisina viittauksia niin yhteisön sotilastautaan kuin Syvärin kenttäsynagogaan.

Näyttelyn kuraattorina toimi FT **Simo Muir** ja koordinaattorina **Christina Forssell**. Tilasuunnittelusta vastasi Muirin lisäksi arkkitehti **Hennu Kjisik** ja graafisen ilmeen toteutti TaM **Timo Tervoja**.

Positiivista huomiota

Näyttely sai osakseen paljon positiivista huomiota niin kävijöiltä kuin mediassakin. Näyttelystä uutisoitiin useissa lehdissä ja sitä esiteltiin Israelin MTV:n suosituissa kulttuurimakasiinohjelmassa.

Avajaisiin osallistui runsaat 300 vierasta, joista osa oli Suomesta Israeliin muuttaneita. Tilaisuudessa puhuivat mm. Suomen suurlähettiläs **Per-Mikael Engberg**, Helsingin juutalaisen seurakunnan puheenjohtaja **Rony Smolar** ja arkistolaitoksen pääjohtaja **Jussi Nuorteva**.

Puheessaan Nuorteva vetosi yleisöä keräämään ja luovuttamaan aineistoa suomenjuutalaisten Israeliin muutosta. Vetoamus on tuottanut jo tuloksia.

TEKSTI: SIMO MUIR, tutkija, Helsingin yliopisto
KUVA: JACOB BRILL

Näyttelyvieras löysi itsensä Helsingin juutalaisen yhteiskoulun kuvasta vuodelta 1937.

Arkistouralla

Aktin Arkistouralla-palstalla eri organisaatioissa työskentelevät arkistoinnin ammattilaiset kertovat urastaan ja työstään. Tässä numerossa kysymyksiin vastasi toimitusjohtaja Mikko Punkki Asiakirjat Haltuun Oy:stä.

MATTI TIISANQJA/KANSALLISARKISTO

Virkamiestausta antoi hyvät eväät yrittäjäksi

MITEN OLET PÄÄTNYNYT ARKISTOALALLE?

Tutustuin arkistoihin opiskellessani historiaa Turun yliopistossa, ja opintojeni lomassa aloitin arkistonhoitotutkimuksen. Saatuaani maisterin paperit pääsin hyödyntämään opittua harjoittelijana Lounais-Suomen ympäristökeskuksessa. Mukavien työkavereiden ansiosta harjoittelusta jäi hyvä maku suuhun.

Ympäristökeskuksen jälkeen jatkoin alan töitä Helsingin kauppa- ja korkeakoulun ja Stakesin AMS-projekteissa. Vuonna 2004 siirryin arkistolaitoksen palvelukseen. Vuosien varrella työskentelin ensin Vaasan maakunta-arkistossa ja myöhemmin Kansallisarkistossa.

MITEN PÄÄTIT RYHTYÄ ARKISTOALAN YRITTÄJÄKSI?

Olin kiinnostunut yrittäjyydestä ja mahdollisuudesta kehittää jotakin omaa jo opiskeluaikana. Virkamiehenä työskennellessäni tein sivutoimisesti AMSeja ja huomasin, että kentällä saattaisi olla käyttöä yrittäjälle. Virkamiehenä sain tutustua erilaisiin organisaatioihin, erityisesti työskentely arkistolaitoksen koulutus- ja tarkastustoiminnan parissa tarjosi monipuolista kokemusta.

Pari vuotta sitten elämäntilanne oli sellainen, että yrittäjyys vaikutti varteenotettavalta vaihtoehdolta. Ajattelin, että nyt on mahdollisuus kokeilla, ei sitten tarvitse kiikkustuolissa vanhana voivotella, että jäi sauma käyttämättä.

Aloitin yrittämisen keväällä 2007 toiminimellä. Homma lähti aika hyvin käyntiin Kilpailuviraston tarjoaman pitkäkän toimeksiannon ansiosta. Käynnistysvaikeudet vältin myös useiden koplejojen ansiosta, sain heiltä arvokkaita näkemyksiä ja vinkkejä. Myöhemmin yritystoiminnan hieman laajetessa oli tarkoituksenmukaista siirtyä osakeyhtiömuotoon. Kesällä 2008 perustinkin Asiakirjat Haltuun Oy:n.

Valintaani olen ollut tyytyväinen. Fraasimaisesti vapaus on yrittäjyydessä parasta, vaikka se usein onkin varsin näennäistä työmäärän takia.

MILLAISIA OVAT NYKYISET TOIMEKSIANTOSI?

Tällä hetkellä Asiakirjat Haltuun Oy on mukana kolmessa eAMS-projektissa, joista yksi on Vaasan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen hanke. Asiakirjat Haltuun Oy:n tehtävänä on konsultoida ja ohjata projektia sekä olla mukana käytännön toteuttamisessa. Lisäksi toimeksiantoihin lukeutuu asiakirjahallinnan koulutuspaketin laatiminen eräälle organisaatiolle.

MITÄ HALUAISIT AMMATILISESTI SAAVUTTA?

Ammatilliset kehitystarpeeni liittyvät ensisijaisesti yrittäjyyteen, tarkemmin ottaen markkinointiin ja myyntiin.

Useimmille alamme ihmisille lienee omakohtaisesti tuttua alan heikko arvostus. Palkanansaitsija saattaa joutua markkinoimaan asiakirjahallinnan merkitystä työnantajalleen ja työkavereilleen ja hakemalla hakemaan oman paikkansa organisaatiossa. Yrittäjän on puolestaan tärkeää tavoittaa potentiaaliset asiakkaat sekä avata asiakirjahallinnan hyödyt ja vaatimustaso ymmärrettävällä tavalla.

Karrikoiden: jos organisaatiossa mielletään asiakirjahallinta niin simppeleksi, että sen pystyy kuka tahansa lukutaitoinen kokonaisvaltaisesti hallitsemaan, miksi ihmeessä palkata asiantuntija työtä varten?

TEETKÖ YHTEISTYÖTÄ ARKISTOLAITOKSEN KANSSA?

MITEN SE ON SUJUNUT?

Kyllä teen, ja yhteistyö on sujunut hyvin. Esimerkiksi arkistojen järjestämisprojekteissa olemme saaneet arkistolaitokselta tarpeelliset seurantapäätökopiot ja hiljattain päättyneessä projektissa syötimme luettelotiedot arkistolaitoksen Extranet-tietokantaan. eAMS-projekteissa olemme puolestaan saaneet arvokasta tietoa eAMSiin liittyvistä ajankohtaisista asioista ja lähitulevaisuuden näkymistä.

Katsaus Viron Valtionarkiston toimintaan

Viron Valtionarkistossa on nykyisin säilössä yli 6 300 kokoelmaa ja noin 3 414 000 talletta.

Viron Valtionarkistossa säilytetään arkistoinnin kannalta tärkeitä asiakirjoja tasavallan itsenäistymisestä lähtien. Suurimpia ongelmia on lähivuosina uhkaava tilanpuute.

VIIME KEVÄÄNÄ kaksi Viron Valtionarkiston säilytysosaston työntekijää kävi tutustumassa Suomen Kansallisarkiston työhön. Vierailun tuloksena todettiin, että arkistojen toiminnassa on paljon yhtäläisyyksiä, mutta myös eroja. Naapurimaiden historiallinen tausta on melko erilainen, mikä on vaikuttanut myös arkistolaan.

Viron Valtionarkiston perusti valtio 9.2.1921. Nykyisin se on osa Kansallisarkistoa, joka aloitti toimintansa vuonna 1998 säädetyin arkistolain perusteella vuonna 1999.

Valtionarkistossa säilytetään arkistoinnin kannalta tärkeitä asiakirjoja Viron tasavallan itsenäistymisestä lähtien. Vuonna 2009 Valtionarkistossa on säilössä 6 329 kokoelmaa ja 3 414 482 talletta. Kokoelmat koostuvat suurimmaksi osaksi paperiasiakirjoista, mutta ne sisältävät myös videoita, äänitallenteita sekä pari pergamenttiasiakirjaa.

Ennaltaehkäisevää tarkistusta lisätty

Valtionarkiston säilytysosasto päätti pari vuotta sitten vahvistaa talletteiden ennaltaehkäisevää tarkistusta. Sen vuoksi työprosessia muutettiin esimerkiksi siten, että jokainen tallette tarkistetaan ennen sen lainaamista tutkijalle.

Lisäksi tarkistuksen tuloksia ja mahdollisuuksia parannetaan merkittävästi – esimerkiksi sitomattomien talletteiden sivut numeroidaan, jos resursseja on käytettävissä. Tutkijalle voi toimittaa ainoastaan sopivassa kunnossa olevan talletteen.

Viime vuosina monet säilytysosaston työt ovat muuttuneet digitaaliksi. Usein tämä on ainakin aluksi hidastanut asiakirjojen muotoilua, mutta toisaalta tietokantojen parissa työskentelyn ansiosta on voitu analysoida käsillä olevia töitä, suunnitella seuraavia toimenpiteitä ja samalla saada yleiskatsaus tilanteesta.

Arkiston ensisijaisena tavoitteena on nopea ja laadukas palvelu. Tämän takia voi olla hieman hankalaa toteuttaa joitakin säilytysalan ideoita, mutta joskus on hyvä, ettei kiirehdiä, vaan analysoidaan perusteellisesti kaikki toiminnot.

Tilanpuute odotettavissa lähivuosina

Valtionarkiston isuurimpia ongelmia on lähivuosina syntyvä tilanpuute. Nykyisin Valtionarkistossa on vapaata hyllytilaa vain noin 1,3 kilometriä.

Verraten lyhyt luovutusmääräaika – 20 vuotta – tekee ongelmasta vieläkin mittavamman, koska Viron tasavallan uudelleenitsenäistymisestä on pian kulunut 20 vuotta: sen jälkeen luovutettavien asiakirjojen määrä todennäköisesti moninkertaistuu.

Yhteistyötä on hyvä jatkaa

Arkistointi vaatii erittäin paljon resursseja, ja ne on kohdistettava tärkeimmille alueille. Nykypäivän nopeasti kehittyvässä ympäristössä on tärkeää, että eri näkökulmien edustajat jakavat kokemuksia keskenään.

On erittäin tärkeää, että myös tulevaisuudessa tehdään yhteistyötä. Aloite tähän suuntaan on tehty; nyt täytyy vain jatkaa yhtä myönteiseen tapaan.

TEKSTI JA KUVA: GERLI RAADIK,
säilytysosaston johtaja, Viron Valtionarkisto

YFU-järjestön historia vei arkistoihin rapakon taakse

Vaihto-oppilasjärjestö Youth for Understandingin (YFU) Suomen toiminnan 50-vuotishistoriaprojekti vei kirjoittajan alkukesäksi 2009 Yhdysvaltoihin. Matkan tarkoitus oli käydä läpi lähdeaineistoja USA:n kansallisarkistossa Washington DC:ssä sekä YFU-järjestön arkistoja Ann Arborissa, Michiganissa.

ENNEN KÄYTÄNNÖN ARKISTOTYÖHÖN uppoutumista osallistui George Washington Universityn kansainväliselle jatko-opiskelijajoukolle järjestämälle kesäkurssille. Asiantuntijaluentoja ja vierailujen avulla tutustuimme USA:n arkistokäytäntöihin ja tärkeimpiin arkistoaineistoihin organisaatioihin.

Keskusteluissa nousivat esiin muun muassa haastattelut tutkimuksen tietolähteinä, yksityisten organisaatioiden arkistoaineistojen saavutettavuus sekä digitekniikan hyödyntäminen.

Kokonaan oman sessionsa ansaitsi tiedon vapaata saatavuutta edistävä FOIA (Freedom Of Information Act¹). Vuonna 1966 säädetyin lain mukaan jokaisella on oikeus saada tutkittavakseen keskuhallinnon asiakirjoja.

Käytännössä FOIA-aineistopyyntö on tutkijan kannalta kuitenkin haastava: Ensiksikin se on kyettävä kohdistamaan erittäin tarkasti – joskus jopa asiakirjan tarkkuudella – haluttuun aineistoon. Toi-

seksi pyynnön käsittelyaika riippuu siitä, minkä tai kuinka monen eri hallintoelimen toimialaa asia koskee. Pahimmillaan päätöstä voi joutua odottelemaan jopa vuoden.

Tiukat ja sujuvat turvatarkastukset

USA:n kansallisarkiston vanha päärakennus Washington DC:ssä pitää sisällään muun muassa sukututkimukseen ja Amerikan alkuperäiskansoihin liittyviä aineistoja.

College Parkista, Marylandin osavaltion puolelta, taas löytyy sähköisten asiakirja-aineistojen ja kuva-arkiston ohella pääosa ensimmäisen maailmansodan jälkeisistä sotilas- ja siviiliasioita koskevista asiakirjoista. Valmistuessaan vuonna 1994 College Parkin toimipiste oli tiettävästi maailman suurin arkistorakennus.

Turvatarkastukset ovat suomalaisittain tiukat, mutta toimivat sujuvasti. Metallinpaljastimen läpi kulkeminen ja laukun läpivalaisu on joka-aamuinen rutiini. Jämäkän oloiset vartijat tarkastavat digikameroiden ja kannettavien tietokoneiden sarjanumerot ja re-

"Kahden tiiviin työviikon saldona oli noin 3 000 asiakirjakuvaa."

kisteröintilaput sekä tutkijoiden mukanaan tuomat paperit aina siirryttäessä tutkijakerroksiin.

Kansallisarkiston sähköisen ARC-hakutietokannan² avulla halutut aineistot oli varsin vaivatonta kartoittaa jo ennen matkaa. USA:n Helsingin suurlähetystön, tiedotustoimisto USIA:n sekä USA:n ulkoministeriön kansainvälisiä kulttuurisuhteita eri aikoina hoitaneiden yksiköiden asiakirjat olivat varsin hyvin saatavilla. Silloin tällöin asiakirjaboksissa oli kuitenkin pahvikortti merkinä turvallukitellun aineiston puuttumisesta.

Luonnonvaloa ja kokolattiamatto

Tilattuja asiakirjoja noudettiin muutaman kerran päivässä. Määrätyn kellonlyömän lähetessä noutotiskin äärellä parveili jo joukko asiakirjojaan odottavia tutkijoita.

Kaiken kaikkiaan ilmapiiri tutkijasalissa oli rento: tutkijat keskustelivat keskenään, skannerit vinkuivat, jossain tutkijan mielimusiikki kantoi kuulokkeista huolimatta myös naapurien korviin. Silti taustääni ei ollut häiritsevää. Lattian paksu kokolattiamatto vaimensi asiakirjakärryjen ja askelten äänet.

Digikuvaaminen oli suositeltavin tapa tallentaa aineistoa omaan käyttöön. Ennen kuvaamista salin päivystäjä tarkasti kuvattavaksi aiotut aineistot. Tutkijasalin kolmella sivulla olevat lasiseinät tarjosivat upean luonnonvalon, joten kuvaaminen – tietysti ilman salamaa – onnistui loistavasti.

Kuvaaminen mahdollisti suuren asiakirjamäärän läpikäymisen tiukasti rajatussa aikataulussa. Kahden tiiviin työviikon saldona oli noin 3 000 asiakirjakuvaa.

Kirjaston tietokoneilta oli vapaa pääsy CREST-tietokantaan, joka tarjoaa tutkijoiden käyttöön keskustiedustelupalvelu CIA:n deklas-

sifioituja asiakirjoja usean vuosikymmenen ajalta. Koehaku henkilövaihtoon ja kulttuuripropagandaan viittaavilla hakusanoilla toi yllättävänkin paljon kiinnostavaa luettavaa.

Ruusuja Bentleyyn henkilökunnalle

Washingtonista matka jatkui YFU-toiminnan lähteille, yliopisto-kaupunki Ann Arboriin.

Michiganin yliopiston kirjastoihin kuuluva Bentley Historical Library (perustettu 1935) tallettaa historiallisissa kokoelmissaan useiden paikallishistoriallisesti merkittävien järjestöjen asiakirjoja. YFU-arkisto sisälsi sekä paperiasiakirjoja että mikrofilmattuja oppilasasiakirjoja.

Pääosin 1950- ja 1960-luvuilta olevat aineistot olivat ennakkoon miltei koko matkan kiinnostavin osa. Suomen Kansallisarkistossa talletettavassa YFU-arkistossa vastaavaa aikaa koskevia aineistoja ei ole säilynyt. Niinpä Bentleyyn aineistot oli lähes ainut toivo saada valaistusta järjestön Suomen toiminnan varhaisvuosiin.

Bentleyyn henkilökunta ansaitsee koko sylillisen ruusuja vaivannäöstään mikrofilmattujen oppilasasiakirjojen käyttöön saamiseksi. Filmit (296 kela) oli talletettu kapeille umpikeloille, joilta filmin sai kyllä ulos mutta ei takaisin sisään... Onneksi keloissa sentään oli selkeät oppilas- ja vuosimerkinnot.

Kärsivällisesti virkailijat vaihtoivat tarvitsemansa kymmenet umpikelat lukulaitteisiin sopiville keloille. Koko matkan ja erityisesti Bentley-kirjaston anti YFU-projektille oli todella arvokas.

TEKSTI JA KUVAT: TERTTU MÄMMELÄ, tutkija, Kansallisarkisto

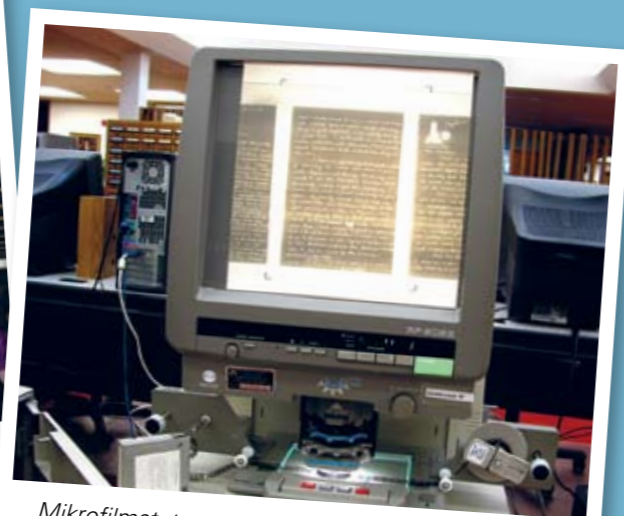
¹ www.state.gov/m/a/ips/

² www.archives.gov/research/arc/

³ www.archives.gov/exhibits/nixon-met-elvis/

Näkymä College Parkin avaraan ja valoisaan tutkijasaliin. Yläparvella on kirjasto.

Mikrofilmattut suomalaisnuorten kirjeet olivat aikamatka Suomen YFU-toiminnan alkuun, vuoteen 1958.

Kesäkurssi järjestettiin George Washington Universityn Elliott Schoolin upeissa tiloissa.

Mitä Elvis kirjoitti Nixonille?

GEORGE WASHINGTON UNIVERSITYSSÄ selvisi myös, millä asialla Elvis Presley kolkutteli Valkoisen talon portteja joululla 1970.

Suosionsa huipulla ollut tähti kirjoitti tuolloin kirjeen presidentti Nixonille. Kirjeessään Elvis tarjosi liittovaltion viranomaisille apuaan nuorten huumeidenkäytön vastaisessa työssä ja pyysi audienssia presidentille.

Lentoyhtiön paperille käsin kirjoitettu kirje sekä laulajatähdän ja presidentin tapaamiseen liittyvät aineistot ovat tänä päivänä Nixon Presidential Libraryn kysytyimpiä yksittäisiä asiakirjoja.³

Rummutusta

Banaanisointia eli kielen sudenkuoppia

Yksityisarkistojen multipelieliksi on niin komplisoitua, että sen vokaabeleissa riittää selitettävää. Toisin sanoen yksityisarkistoihmisilla on oma ammattikielensä, jota ulkopuoliset eivät aina ymmärrä.

JARGONISTA eli tyhjänpäiväisestä mökellyksestä tai mongerruksesta ei tällöin ole kysymys. Sanatkin ovat selviä, ymmärrettäviä ja taipuvat tavalliseen tapaan, siis silkkaa yleiskieltä. Merkitykset ovat myös täsmällisiä, mutta poikkeavat sen verran tavallisista tarkoiteistaan, että väärinkäsitykset eivät ole vain mahdollisia, vaan usein vääjäämättömiä, kun ne kohtaavat maallikon tai päinvastoin: "bugit ei hiffaa".

Tämän palstan vakio-otsikkona on ollut: *Mistä yksityisarkistot tulevat?* Kun sisäerontoinen eli elatiivinen asemasana korvataan sisäolentoisella eli inessiivisellä ja kysytäänkin: *Missä yksityisarkistot tulevat?* joudutaan alttiiksi väärinkäsityksille, ellei kuulija tai lukija osaa yksityisarkistoslangia.

Tässä taannoin Rummuttaja erehtyi käyttämään ammattikieltä painetussa sanassa ja tuli tietenkin väärinkäsitettyksi. Yksityisarkistoherkkujen pakkausvälineen nimittäminen keksilaatikoksi pakotti väänteleämään rautalankaa.

Keksilaatikko on aarrearkun allegoria

Seuraavassa on kevyesti editoitu sitaatti canosseerauksesta, selityskirjeestä: "On ikävää, että teoksen esipuheessa käyttämäni kielikuva "keksilaatikko" on pahottanut mielenne. Olen samalla myös aika yllätynyt siksi, että kohottamaan tarkoitettu sanavalintani on mielikuvaan mukaan jollain tavoin alentava taikka loukkaava. Esimerkiksi kenkälaatikko on iät ajat palvellut suomalaisten irrallisten valokuvien säilytyspaikkana. Säilytysvälineen alkuperäisen tehtävän mainitsemista ei kuitenkaan tässä yhteydessä pidetä epäkorrektina, saati loukkaavana.

Ekologisia, uusiokäytettyjä "ensiasennus-yksikköjä" ennen "käyttöönottotuunausta."

Hyvin palvelleet kassi, pussi tai muu kantolaite ovat niitä kuljetusvälineitä, joissa yksityisarkistot tavallisesti toimitetaan loppusäilytyspaikkaansa.

Keksilaatikolla etsin jotain uutta iankaikkisen "aarreakun" sijaan. Koska kysymyksessä oleva aineisto oli tutkimuksellinen "herkkupala", ajattelin oikean ilmaisun löytyvän tältä suunnalta.

Ehkä panitte merkille, että olen käyttänyt tekstissä termiä "keksilaatikko" vain yhden ainoan kerran ja senkin tarkoituksella sitaattimerkeissä. Meille "vanhan liiton" kielenkäyttäjille lainausmerkit osoittavat – paitsi tietenkin suoraa lainausta – myös sitä, että halutaan tehdä tiettäväksi, että näin merkittyä sanaa käytetään viitteellisessä, yleistävässä, poikkeavassa tai muuten vain ei-ivan-täsmällisessä merkityksessä.

"Väliaikaisina säilytys- ja kuljetusvälineinä niin keksi-, omena- kuin banaanilaatikotkin ovat kuin ylhäältä annettuja."

Kirja-arvostelijat olivat napanneet tekstiinsä käyttämäni sanan, mutta jättäneet selittävät sitaattimerkit pois. He eivät siis näyt muistavan (tai ehkä tietävänkään) että keksilaatikko on terminus tecnicus ajalta, jolloin keksit myytiin irtotavarana.

Keksilaatikko oli haurasta sisältöään särkyemiseltä suojaava, erityisen tukeva, kaksinkertaisesta kaksipintaisesta aaltopahvista valmistettu. Sen sisusta oli vuorattu ohuella metallipinnoitteella, jota kutsuttiin tinapaperiksi (vaikka alumiinifoliota se jo silloinkin oli).

Perin tyytyväinen oli hän, joka sai tyhjentyneen keksilaatikon käyttöönsä. Se oli erinomainen, helposti siistinä pidettävä säilytysväline, joka kesti aikaa, kulutusta, lämpötilan vaihteluita, kosteutta, mikro-organismeja ja hyönteisiä. Keksilaatikko soveltui siten mitä erilaisimpiin varasto-olosuhteisiin. Ihan sama koskee myös peltisiä keksirasioita, jotka nekin – poikkeuksetta – joutuivat kotitalouden hyötykäyttöön ensimmäisen tehtävän loputtua. Jos jotakin pantiin (jomman kumman sorttiseen) keksilaatikkoon, se pantiin nimenomaan visusti tallelle, varmaan paikkaan vastaista käyttöä odottamaan.

"Keksilaatikolla" halusin varta vasten tehdä tiettäväksi, että kyseisen arkistoaines oli tarkoituksella huolellisesti säilytetty tutkimuksen käyttöön."

Banaanilaatikko on mainio muuttoväline

Kun keksilaatikkokin jo banalisoit, on kai uskallettu kertoa, että nykyään esimerkiksi Kansallisarkistoon tuleva yksityisluontoinen aineisto hyvin usein banaanisoidaan. Aivan tavanomainen yksityisen asiakirjajäämistön muuttokuljetuksen väline on lähikaupasta saatava kätevä, lujasta aaltopahvista huolella valmistettu, ilmava ja tilava banaanilaatikko.

Kookas banaaniterttu painaa reilusti kymmeniä kiloa, joten laatikon pitää olla vahva. Vioittunut banaani pilaantuu helposti, jolloin mikro-organismit leviävät tärvelen nopeasti koko laatikon sisällyksen. Siksi kuljetusvälineen pitää olla tukeva ja suojaava.

Iskujen välttämiseksi banaanilaatikossa on nostoa ja liikuttelua helpottavat kädensijat. Eri kasviyksilöissä banaanit kasvavat eriko-koisiksi. Siksi laatikon kansisysteemin pitää mahdollistaa tilansäätely. Parhaimmillaan banaanilaatikko "venyy" vetämään perustilavuuteensa verrattuna melkein toisen mokoman.

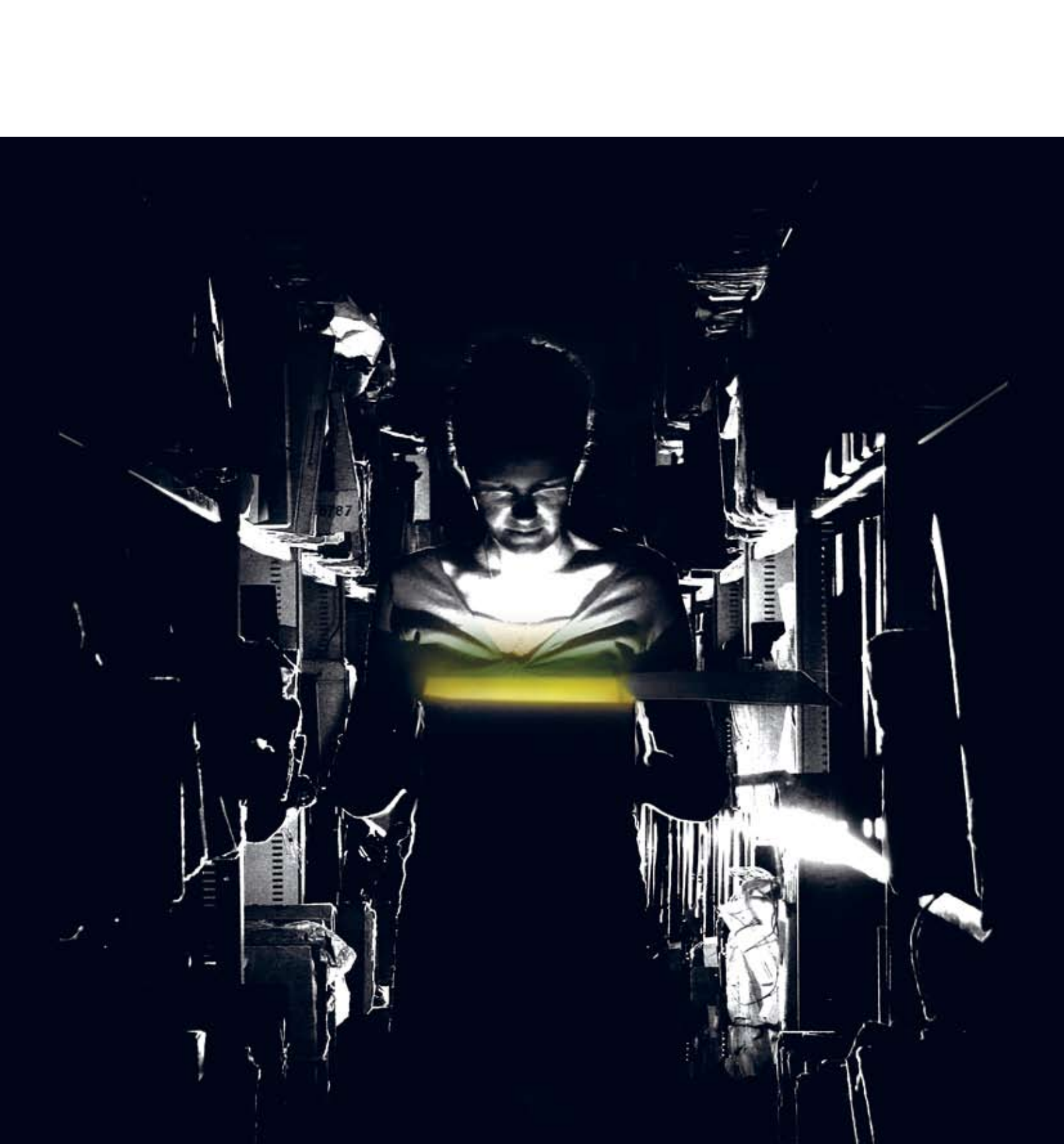
Yksityisarkiston väliaikaisina säilytys- ja kuljetusvälineinä niin keksi-, omena- kuin banaanilaatikotkin ovat kuin ylhäältä annettuja.

Musta muovikelmutuote jää nimeämättä

Monesti siirroissa joudutaan tilapäisesti käyttämään myös lujasta mustasta muovikelmusta valmistettuja tuotteita, jotka ovat keveitä ja käteviä sekä suojaavat pölyltä, lialta ja kosteudelta, mutta joiden nimeä ei, väärinkäsitysten välttämiseksi, ole syytä turhaan lausua.

TEKSTI: KAUKO RUMPUNEN, tutkija, Kansallisarkisto

KUVA: MATTI TIISANOJA, Kansallisarkisto

PORTTI

on helpompi tie arkistolaitoksen
digitoituihin aineistoihin.

Astu Porttiin arkistolaitoksen verkkosivuilla www.arkisto.fi.